

> Retouradres Postbus 20011, 2500 EA DEN HAAG

Minister Plasterk
p/a Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

**Transitiecommissie Sociaal
Domein**

p/a Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk
TSD-16-001

Uw kenmerk

Datum 25 februari 2016
Betreft Vierde rapportage TSD: Eén sociaal domein

Geachte minister,

In onze derde rapportage (september 2015) constateerde de TSD dat het bij innovatie draait om het bieden van maatwerk. Met 17 casussen uit de praktijk van de sociale wijkteams lieten we dat zien in ons casusboek *Mogelijk maken wat nodig is*. In samenhang maatwerk leveren aan mensen kan niet zonder de bereidheid tot samenwerken en het over de eigen grenzen heen kijken.¹ Daar lijkt het in de praktijk nog wel eens aan te ontbreken.

Mogelijk maken wat nodig is vraagt om een brede blik op het sociaal domein vanuit het perspectief van de vragen van mensen en de maatschappelijk opgave. De TSD ervaart op dit moment onvoldoende dat die integrale gedachte – het centraal stellen van de opgave - echt gevoeld wordt en gestalte krijgt. Ook niet op landelijk niveau waar nota bene de keuze is gemaakt om één gezin, één plan, één regisseur als uitgangspunt van de decentralisaties te nemen. Zo helpt het in onze ogen niet dat Wmo2015, Jeugdwet en Participatiewet los van elkaar geëvalueerd worden, of dat de aanpak van schulden beheerst blijft door kokers. Op deze manier krijgt wettelijk gecreëerde ruimte geen kans.

Daar maakt de TSD zich zorgen over. We hebben eerder aangegeven dat weliswaar tijd en vertrouwen nodig zijn, maar we zien nu onvoldoende voortgang. Gemeenten zitten midden in het proces om ruimte af te tasten, om verbindingen te leggen, om alle instrumenten die lokaal beschikbaar zijn en die burgers ondersteunen bij het oplossen van belemmeringen, in een logisch verband te brengen. Eigenlijk dus met het verkennen en inrichten van dat éne sociaal domein. Dit proces moet de ruimte krijgen en mag niet worden beknot door evaluaties op deelterreinen of door de agenda van een Tweede Kamercommissie. De boodschap van deze vierde rapportage is dan ook: Er is één sociaal domein! Handel daarnaar.

De TSD heeft de afgelopen periode gesproken met burgers, gemeenten, departementen en professionals, expertsessies gehouden en haar netwerk geraadpleegd (sinds aantreden ca. 300 personen en organisaties, zie bijlage). Wederom om het verloop van de transitie en transformatie te bespreken en om zicht te krijgen op de vraag of de belofte van de decentralisatie kan worden waargemaakt. Voor deze vierde rapportage is het vertrekpunt dat éne sociale domein. We gaan in op de

---

¹ Zelfoverstijging, zou René ten Bos het noemen.

ruimte die in theorie is ontstaan om bestuur, organisatie en burgers meer en anders met elkaar te verbinden, op de beschikbare instrumenten en het in samenhang benutten daarvan, op de bonte verzameling van oplossingen en aanpakken die zo ontstaat binnen dat ene domein. In deze rapportage kijken we ook naar het proces van omdenken; hoe verloopt de omslag binnen ambtelijke organisaties?

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Dit doen we aan de hand van de volgende vijf onderwerpen:

- Relatie tussen burger en overheid
- Burgerbetrokkenheid
- Participatie; been bijtrekken in het sociaal domein
- Schulden; massief en manifest
- Integraal toezicht op het sociaal domein

In deze vierde rapportage blikt de TSD ten slotte ook terug op eerdere adviezen.

Relatie tussen burger en overheid

De TSD heeft de overtuiging dat de decentralisaties niet alleen gaan over zorg, maatschappelijke ondersteuning, participatie, onderwijs, maar ook - en misschien zelfs wel in de eerste plaats - om een andere relatie tussen burger en overheid. De doelstelling is om maatwerk te leveren, om de zorg en ondersteuning op zowel de vraag van mensen als op hun mogelijkheden af te stemmen. Dit roept allerlei vragen op die tot nu toe onvoldoende aandacht hebben gekregen.

Vóór 1 januari 2015 was vrij helder op welke zorg en ondersteuning iemand in een bepaalde situatie kon rekenen. Het recht werd bepaald door administratieve processen conform de indicatie. Of dat voor die persoon en sociale omgeving de juiste zorg of ondersteuning was, deed er eigenlijk niet zoveel toe. Na 1 januari veranderde dat. Algemeenheden bieden niet langer houvast, het gaat om maatwerk. Wat doet dat met de relatie tussen burgers en overheid? Hoe weten mensen waar ze recht op hebben? En wanneer weet een professional, een wethouder, een gemeenteraad, een inspectie of er goede zorg en ondersteuning is geleverd? Kan de manier waarop we onze bureaucratie hebben ingericht een fenomeen als diversiteit eigenlijk wel aan? Moeten we de werking van de klassieke bureaucratie in onze verzorgingsstaat niet opnieuw tegen het licht houden, tenminste, als we de ambitie die in de decentralisaties verscholen ligt, willen waarmaken? De commissie denkt van wel.

Op verzoek van de TSD hebben Tineke Abma, René ten Bos, Herman van Gunsteren, Arjo Klamer, Pauline Meurs, Martijn van der Steen en Evelien Tonkens vanuit hun expertise, de vraagstukken van diversiteit en bureaucratie, van samenwerking en democratie, van verantwoording en maatschappelijke opbrengsten op een 'vrije manier' verkend. Janine Schrijver heeft haar reflectie op het vraagstuk in beeld weergegeven met een fotoreportage.² We hebben niet gevraagd om een evaluatie van de wetten tot nu toe, en we hebben ook niet gevraagd om kwantitatieve gegevens. Het hoefde ook niet praktisch te zijn. We hebben alleen gevraagd over de gevolgen van de decentralisaties een essay te schrijven dat ons en anderen tot nadenken zou aanzetten. Omdat daar volgens ons behoefte aan is. De essays zijn soms persoonlijk, veelal praktisch en regelmatig grappig. Altijd nieuwe invalshoeken en inzichten aanreikend en daardoor aanzettend tot nadenken.

De bundel is 21 januari jl. aan u overhandigd en bediscussieerd met bestuurders, raadsleden, professionals en andere experts tijdens een door de TSD georganiseerd symposium onder leiding van de voorzitter van de Eerste Kamer, mevrouw Broekers – Knol. Veel stof tot nadenken leverde dat op. 'Het worden interessante

---

² De essaybundel is te zien en te downloaden op onze website www.transitiecommissiesociaaldomein.nl

tijden', om met Herman van Gunsteren te spreken. Hieronder enkele noties uit de bundel en de discussie.³ Ook verderop in deze brief worden passages uit de essaybundel aangehaald. Voor het volledige beeld verwijzen we u naar de bundel zelf.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

"Decentralisaties naar gemeenten en maatwerk binnen die gemeenten zullen resulteren in meer diversiteit, in meer verschil. We kunnen dit gegeven van meer diversiteit betreuren omdat het de gelijkheid tussen burgers schendt. We kunnen het ook prijzen omdat het de bureaucratie een menselijk gezicht geeft of eenvoudig omdat diversiteit mooi is (wat is er mooi aan kakelbont?)." (Herman van Gunsteren)

Diversiteit

We lezen en horen het steeds vaker. Is het niet onrechtvaardig dat zorg en ondersteuning er voor iedereen anders uit ziet? Pauline Meurs beschrijft dit vanuit het perspectief van patiënten met een niet-aangeboren hersenletsel. Zij dragen naar draagkracht bij aan hun zorg. De mate waarin varieert van gemeente tot gemeente. Wat vinden we daarvan? Hier wordt wel de kern van de decentralisaties geraakt. Immers; de mens staat centraal binnen het sociaal domein, niet het tekort. Mensen en hun behoeften verschillen, gemeenten maken elk hun eigen keuzes, dus interventies verschillen. Hoe gaan we hiermee om? Onze bureaucratie is ingericht op gelijkheid en vergelijken kan niet meer. Kunnen verschillen ook onaanvaardbaar zijn en wat moet er dan gebeuren? Meerdere essayisten zijn hier op ingegaan.

"Als maatwerk de beleidstaal is dan is willekeur de praktijk. Willekeur betekent verschil maken en daar ook achter staan, willekeur betekent niet lukraak maar wat doen. [...] Democratie is nodig om uiteindelijk een normatieve uitspraak te doen over welke verschillen niet aanvaardbaar zijn." (Pauline Meurs)

Leefwereld en systeemwereld

De decentralisaties in het sociaal domein hebben de positie en de rol van de burger in een ander perspectief geplaatst. Zorg en ondersteuning worden dichterbij de burgers gebracht. We zouden ons minder moeten laten leiden door systeemwaarden zoals efficiency en maakbaarheid, maar meer ruimte geven aan menselijke waarden: dialoog en morele verantwoordelijkheden. Dat zet veel op z'n kop en gaat niet vanzelf. Er moeten nieuwe tradities ontstaan. Daarmee is deze transitie veel minder maakbaar dan verondersteld. Verschillende essays gaan daarop in. De essayisten beschrijven wat het betekent als je de doelstellingen van de decentralisaties consequent doorvoert. In de praktijk zien we de voortdurende *koloniserende tendens* – zoals Tineke Abma het omschrijft – van 'het systeem'. Systeemlogica zou ondermijnend zijn voor de decentralisaties. Daar moeten we alert op zijn. Systemen zijn overigens niet ineens verwerpelijk. Immers, om maatwerk uit de sfeer van een incidentele aanpak te halen blijven ondersteunende systemen en structuren wel degelijk hard nodig. Het moeten dan wel systemen zijn die dienend zijn aan de nieuwe werkwijze (volgens de regels van 'B').

"Om de transformatie 'buiten' – in de samenleving, in het leven van cliënten – goed te kunnen doen, moet er 'binnen' – in de organisatie, in de procedures en instrumenten – het nodige veranderen. [...] Het veranderproces moet lopen van A naar B, volgens de regels van B." (Martijn van der Steen)

De essays leverden de TSD inzichten en stof tot nadenken op. Hierboven hebben we enkele zaken uitgelicht.

---

³ De bijdragen van Elco Brinkman en Hans Engels tijdens het symposium zijn te lezen op www.transitiecommissiesociaaldomein.nl.

- De TSD vraagt om in de kabinetsreactie te beschrijven welke inzichten (en twijfels) in de ogen van het kabinet uit de essays naar voren zijn gekomen.

Dialog met burgers, ondersteuning en participatie

Sinds januari 2015 bepaalt de dialoog – de bekende keukentafel – hoe zorg en ondersteuning er uit zien voor iemand. Dat leidt aan beide kanten van de tafel, bij zorgzoekers en professionals, tot de nodige onzekerheid. Dialoog suggereert een gelijkwaardige verhouding, maar uiteindelijk is het de gemeente die bepaalt welke zorg en ondersteuning nodig zijn en worden ingezet. Juist door die spanning is het van belang dat voor iedereen duidelijk is welke (juridische) spelregels gelden bij de toekenning van zorg en ondersteuning. De TSD vindt dat deze informatie in elke gemeente transparant moet zijn, helder verwoord en voor iedereen beschikbaar.

- De TSD adviseert gemeenten aan iedereen helderheid te bieden welke (juridische) spelregels gelden bij de toekenning van zorg en ondersteuning.

Clïëntondersteuning niet voor iedereen

Over cliëntondersteuning, die er voor moet zorgen dat mensen beter in staat zijn om zaken voor zichzelf te regelen en te participeren, ontvangt de TSD het signaal dat met name mensen met psychische en verstandelijke beperkingen zich onvoldoende herkend en geholpen voelen. Dat de onafhankelijke cliëntondersteuning die dat zou kunnen (en moeten!) doorbreken niet overal wordt ingeschakeld of herkenbaar aanwezig is. Een zorgelijk signaal, omdat juist deze mensen veelal worden overschat in hun mogelijkheden en niet altijd even mondig of in staat zijn om de hulpvraag te formuleren. We moeten niet onderschatten dat met name voor kwetsbare mensen de wereld erg ingewikkeld is. De recente wijzigingen maken het dan weer complexer, zeker in de combinatie van gemeentelijke ondersteuning met langdurige zorg. We roepen gemeenten op om onafhankelijke en breed inzetbare cliëntondersteuning beschikbaar te stellen voor iedereen, maar in het bijzonder voor kwetsbare burgers.

"Op één van mijn foto's staat de tekst 'de kracht van de burger'. Dat heb ik zeker gezien, maar de burger waar geen kracht in zit, is helaas onzichtbaar en zal dat waarschijnlijk ook blijven." (Janine Schrijver)

Ondersteuning nog niet domeinbreed

We merken dat gemeenten het lastig vinden om cliëntondersteuning breed in te zetten. Het concentreert zich nog vooral rond maatschappelijke ondersteuning. Er is nog weinig samenwerking tussen gemeenten en de zorgkantoren, die verantwoordelijk zijn voor de cliëntondersteuning bij langdurige zorg. Vanuit het perspectief van de burger is dat niet goed te begrijpen. We willen benadrukken dat het kennisniveau en de kwaliteit van de wijkteams essentieel zijn om de meest kwetsbare groepen te (her)kennen en van de benodigde zorg en ondersteuning te kunnen voorzien. Om integraal en in samenhang te kunnen werken kiezen steeds meer gemeenten voor het 'generalisten-model' voor hun wijkteams. De TSD vindt dit een begrijpelijke keuze, maar vraagt aandacht voor blijvende investeringen in het behoud van specialistische kennis.

- De TSD roept gemeenten op om onafhankelijke en breed inzetbare cliëntondersteuning beschikbaar te stellen voor iedereen, maar in het bijzonder voor kwetsbare burgers. En vraagt gemeenten én zorgkantoren om hierin samen te werken.
- De TSD adviseert gemeenten om te investeren in het behoud van specialistische kennis om kwetsbare burgers te (her)kennen en te ondersteunen.

Datum

25 Februari 2016

Kenmerk

TSD-16-001

Burgers betrekken bij beleid en kwaliteit sociaal domein

We zien dat burgers nog onvoldoende worden betrokken in het ontwikkelen en toetsen van beleid en van de kwaliteit van de dienstverlening in het sociaal domein. Een gemiste kans. Zeggenschap van de burger is natuurlijk niet nieuw. Maar de decentralisaties bieden nieuwe kansen om de democratische kwaliteit binnen een gemeente te versterken. Zij die het meest betrokken zijn, moeten daar ook het meest over te zeggen hebben. Dat is een logisch gevolg van de mens centraal stellen binnen de decentralisaties.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

"Zijn inzet is hen tot burgerparticipatie te verleiden, maar commanderen kan hij ze niet. De burger besluit zelf waaraan en op welke wijze hij wil meedoen." (Herman van Gunsteren)

Het is aan de lokale politici en bestuurders om signalen van professionals en burgers niet alleen serieus te nemen, maar die signalen ook actief uit te lokken en in het debat te betrekken. Dat vergroot de acceptatie van politieke beslissingen. We zien voorzichtige stappen van gemeenten om cliëntvertegenwoordiging anders in te zetten; sociaal domein breed, met andere partners of met een andere betrokkenheid. In adviesraden of bijvoorbeeld via digitale en op loting gebaseerde burgerpanels. Raadsleden en bestuurders kunnen de praktijk leren kennen door af en toe mee te draaien in een team of door het houden van een spreekuur. Daarmee wordt de leefwereld - en niet alleen statistieken - de bestuurskamer binnen gehaald.

Participatie; been bijtrekken in het sociaal domein

In de praktijk is er nog geen sprake van één sociaal domein. De TSD constateert dat met name het integreren van de Participatiewet (PW)⁴ als derde onderdeel van de decentralisaties achterloopt. Het been bijtrekken is hier noodzakelijk. Pas dan kan de professional - in het wijkteam - maatwerk leveren op basis van het totaal plaatje. Ook in het geval van - in eerste instantie - enkelvoudige vragen. Jeugdhulp aanbieden als het échte probleem de werkloosheid is van een van de ouders, is niet effectief. Zorgvraagstukken die leven bij doelgroepen van de participatiewet moeten in samenhang kunnen worden gezien.

"De maatstaf bij de evaluatie van het succes van de decentralisatie is wellicht niet de mate waarin de formele doelen zijn gerealiseerd, maar vooral of gemeenten er in geslaagd zijn het verschil te maken en zorg en dienstverlening te bieden die aansluiten bij de wensen van hun burgers. Dus niet zoals de centrale overheid die de ambitie heeft om dé instantie te willen zijn die alles regelt en uniformeert, maar juist een bescheiden medespeler die kijkt naar wat de concrete situatie is - dicht bij de eigen burger - en van geval tot geval oplossingen zoekt." (Pauline Meurs)

- De TSD adviseert om het domein werk en inkomen te borgen binnen de lokale integrale aanpak van de decentralisaties.

Draagt de Participatiewet bij aan één sociaal domein?

In de praktijk wordt de Participatiewet door gemeenten ervaren als centralisatie. Zo ontvangen we signalen dat de kostendelersnorm lokaal maatwerk verhindert. Het doelgroepenregister is een landelijk instrument en we zien nog weinig verbinding tussen de regionale inspanningen op het gebied van participatie en de uitvoering van de decentralisaties op wijkniveau. Door de relatief strakke definities en voorgeschreven afwegingen wijkt de wet af van de Wmo2015 en de Jeugdwet die

---

⁴ Met de Participatiewet bedoelen we ook de wet 'Maatregelen Werk en Bijstand en enkele andere wetten'.

meer uit gaan van dialoog en integraliteit. Zou het niet beter zijn als het sociaal domein qua sturing en mensbeeld meer een geheel wordt?

"Als politicus waardeer ik maatschappelijke zorg en maatschappelijke ondersteuning bij tegenslag zoals werkloosheid en arbeidsbeperking. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat onze menswaardigheid de meeste kans krijgt als we verantwoordelijkheid kunnen nemen voor ons eigen leven en dat van degenen die van ons afhankelijk zijn." (Arjo Klamer)

Datum

25 Februari 2016

Kenmerk

TSD-16-001

Ruimte die er is benutten

Tegelijkertijd zien we dat gemeenten de ruimte die de Participatiewet biedt, niet ten volle benutten. De TSD spoort gemeenten aan meer gebruik te maken van de uitzonderingsbepalingen die de Participatiewet wel degelijk ook biedt. Zo kan het college bij dringende redenen toch bijstand verlenen, ook al is er geen recht. Ook voor re-integratie zijn ontheffingen mogelijk. Net als bij het opleggen van maatregelen; het college stemt een op te leggen maatregel of een opgelegde maatregel af op de omstandigheden van de belanghebbende en diens mogelijkheden om middelen te verwerven, indien naar zijn oordeel, gelet op bijzondere omstandigheden, dringende redenen daartoe noodzaken⁵. Het is niet alleen een kwestie van kunnen, maar ook van willen.

- De TSD spoort gemeenten aan meer gebruik te maken van de uitzonderingsbepalingen die op basis van de Participatiewet mogelijk zijn.

Drempels wegnemen

De TSD krijgt terug dat het nu voor mensen met een arbeidsbeperking door de banenafpraak tussen kabinet, sociale partners, UWV en gemeenten, gemakkelijker is om in gesprek te komen met werkgevers. Dat is goed nieuws. Maar we horen ook dat het nog fragiel is. Het draagvlak van werkgevers wordt op de proef gesteld door de complexiteit van de aanpak. Zodanig dat sommige werkgevers die intrinsiek gemotiveerd zijn toch afhaken. Zou het dan niet beter zijn het tijdrovende doelgroepenregister als drempel aan de voorkant weg te nemen? Gemeenten, werkzoekenden en werkgevers kunnen zelf een afweging maken, niet op basis van systemen, maar op basis van de vacature, de klik en het vertrouwen. Achteraf kan gecheckt worden in hoeverre is voldaan aan officiële criteria. In het licht van de decentralisaties zou het voor de hand liggen om de gemeente een grote rol te geven in het toelaten van kandidaten tot het doelgroepenregister.

Kracht van de markt

In de praktijk zien we veel dynamiek bij bijvoorbeeld coöperaties die werk maken in buurten en wijken. Ook de samenwerking met uitzendorganisaties en Social Enterprises bieden mogelijkheden die positief werken als de kosten lager zijn dan de inverdieneffect op uitkeringen. De decentralisatie van zorg, ondersteuning en participatie biedt volop aanleiding om na te gaan hoe de verbinding onderling kan worden gemaakt. Innovatie kan een impuls krijgen door publiek-private samenwerking tussen regionale werkbedrijven, gemeenten, uitzendbureaus, scholen, WSW- en re-integratiebedrijven, particuliere initiatieven, werkgevers en zorginstellingen te stimuleren. Wij zouden zeggen: des te meer des te beter.

- De TSD adviseert naar het opgebouwde systeem rond participatie te blijven kijken vanuit het oogpunt van dat ene sociaal domein, het instrument doelgroepenregister naar de achterkant te verplaatsen en publiek-private samenwerking actief te stimuleren.

---

⁵ Artikel 18, lid 10, Participatiewet.

Schulden: Massief en manifest

Bijna één op de vijf Nederlandse huishoudens heeft of krijgt te maken met problematische schulden.⁶ Slechts een fractie daarvan zit in een traject. Het aantal huishoudens mét problematische schulden maar zónder formele schuldhulpverlening groeit. De problematiek blijft daardoor deels onzichtbaar. Schaamte speelt een rol, maar ook het idee dat het wel mee valt. Tegelijkertijd weten we dat ca. 80% van de mensen die zich melden bij een wijkteam financiële problemen heeft. Het bewustzijn hierover binnen de teams groeit. Dat is positief, maar de deskundigheid is beperkt en vaak richt de aandacht zich in eerste instantie op andere zaken. Als je niet meteen met schulden aan de slag gaat, verergert de situatie snel. Boetes stapelen zich op. Zo ontstaat een fuik waar maar moeizaam uit te komen is. Als daarnaast de toegang tot trajecten wordt belemmerd en men de wereld van incasso en private schuldhulpverlening in gaat, blijven mensen gevangen in hun problematiek.

"De transitie en onderliggende beelden van de zelfredzame burger erkennen onvoldoende de principiële kwetsbaarheid van mensen. [...] In de transitie wordt verwacht van burgers dat zij zelfredzaam zijn. Echter, dit is paradoxaal als het gaat om mensen in een kwetsbare situatie." (Tineke Abma)

Vanaf medio 2012 heeft de gemeente de taak om schuldhulpverlening aan te bieden. Naast het gemeentelijk instrumentarium met minnelijke schikking is er het juridisch traject met de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen. Er is de laatste jaren veel onderzocht en gepubliceerd, talrijke aanbevelingen zijn gedaan, zowel richting gemeenten als ook richting Rijk. De bewustwording van de impact van schulden op een burger - en het gezin - is vergroot. Het heeft een breed effect; op participatie, op verzuim, op zorg, op onderwijs. De TSD roept gemeenten op om dit onderwerp te bezien in het kader van één sociaal domein en de transformatie. Gemeenten zullen de deskundigheid binnen wijkteams moeten vergroten, de toegang naar de tweede lijn van belemmeringen ontdoen, de link leggen met re-integratie en het goede voorbeeld geven (zo lang de Rijksoverheid dat niet doet) bij het kwijtschelden van schulden wanneer de verhouding tussen persoonlijke en maatschappelijke baten en lasten te scheef is komen te liggen.

- De TSD roept gemeenten op om de schuldenproblematiek nader te bezien in het kader van één sociaal domein en de transformatie. Dan gaat het om deskundigheid binnen integrale teams, toegang tot de tweede lijn, de link re-integratie en het goede voorbeeld geven bij het kwijtschelden van schulden.

Preventie en bureaucratistische paradox

Het vroegtijdig onderkennen van risicovolle schulden is een noodzakelijke voorwaarde. De problematiek is vaak te groot en te complex voor wijkteams om zelf op te pakken, maar de teams spelen wel een cruciale rol bij het signaleren en bij het inschatten van de ernst van de situatie. Dat is voor professionals al complex, en dus ook voor burgers. Het vergt niet alleen deskundig inzicht in de bureaucratistische processen en stappen van de schuldopeisende instellingen, maar ook voldoende taalvaardigheid om de brieven over schuldhulp of sanering op inhoud te kunnen beoordelen. Dat we van deze - vaak kwetsbare - burgers juist dit soort vaardigheden verwachten is paradoxaal.

Het wijkteam als signaleringspunt is één, maar een landelijk systeem van vroegsignalering is een belangrijke tweede voorwaarde. Een systeem waarin de opbouw van schulden bij banken en detailhandel wordt gemeld, het niet betalen van de

⁶ Huishoudens in de rode cijfers 2015 Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden, Panteia, november 2015

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

huur, achterstanden bij het betalen van water, gas of licht, de zorgverzekering etc. Daar waar een stapeling ontstaat, kan worden gehandeld. Naar analogie van de Verwijsindex Risicjongeren (VIR) kan een dergelijk systeem ontwikkeld worden. Of het project Vindplaats van Schulden kan – indien succesvol – landelijk uitgerold worden. Aan het ministerie van SZW het verzoek om hier het initiatief te nemen en snel tot een landelijke index of vindplaats te komen. Gemeenten kunnen het gebruik ervan stimuleren als opdrachtgever of als samenwerkingspartner.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

- De TSD verzoekt het ministerie van SZW initiatief te nemen om een landelijk systeem van vroegsignalering te ontwikkelen.

Geen onlogische uitsluitingsgronden inbouwen

Van verschillende kanten krijgt de commissie het signaal dat gemeenten nog steeds - vaak informeel - categoriale uitsluitingsgronden hanteren bij de doorgeleiding naar de tweede lijn. Dat is niet geoorloofd. Ook verordeningen bevatten soms regels die in de praktijk een belemmering vormen voor doorstroom. Zo kunnen burgers met een verslavingsverleden soms niet in aanmerking komen voor schuldhulp, evenmin als burgers met een uitkering die eerder een maatregel of boete hebben ontvangen. Maatwerk is hier noodzakelijk.

- De TSD adviseert gemeenten bij het vormgeven van de schuldhulp na te gaan of er onzichtbare drempels of onlogische belemmeringen in regels zijn opgenomen waardoor groepen mensen worden uitgesloten.⁷

Rijk in een dubbelrol: hulp en hindermacht

Bij dit alles helpt het niet dat de overheid in de gelegenheid is om zonder meer geld van de rekening van mensen af te schrijven. Het rijk toont op dit dossier twee gezichten. Enerzijds is er het beleid van maatwerk en het voorkomen en wegnemen van drempels die de participatie belemmeren, zoals het hebben van (problematische) schulden.⁸ Anderzijds zal de zorgpremie betaald worden en mogen ongevraagd bedragen van rekeningen worden afgeschreven. Dat plaatst de schuldenaar niet alleen soms voor een onmogelijke situatie, het maakt ook dat de overheid zich in een voorkeurspositie plaatst ten opzichte van andere schuldeisers.⁹ Het betekent tevens dat de inspanningen die op lokaal niveau worden getoest, van rijkswege worden doorkruist.

De TSD heeft begrip voor het uitgangspunt dat mensen een eigen verantwoordelijkheid hebben en dat wie zijn billen brandt op de blaren moet zitten, maar er is een moment dat de burger de overheid weer aan zijn zijde mag verwachten.¹⁰ De TSD ziet de deelbelangen van de verschillende departementen. Maar we hebben het hier in deze brief over één sociaal domein. We hebben het over maatwerk. Dit is bij uitstek een dossier waar de rijksoverheid integraal zou moeten reflecteren op de eigen rol en de verschillende petten die ze draagt. Onderzocht zou moeten worden hoe het rijk een bijdrage kan leveren aan samenhangende oplossingen voor mensen die in de problemen zitten. Natuurlijk lopen er initiatieven en worden stappen gezet, maar er is meer nodig.

⁷ Men wijst in dit verband ook wel op de entry exit paradox; mensen worden uitgesloten van hulp omdat ze het gedrag vertonen op basis waarvan ze in beginsel juist recht hadden op die hulp.

⁸ Zie Memorie van Toelichting van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening.

⁹ Paritas Passé, N. Jungmann e.a.

¹⁰ De Centrale Raad van Beroep beslist in zijn uitspraak van 11 januari 2016 dat de hoogte van een bijstandboete zo moet worden vastgesteld, dat een betrokkene deze binnen een redelijke termijn kan betalen. Zo wordt voorkomen dat het opleggen van een boete tot gevolg heeft dat een betrokkene zeer langdurig op het absolute minimum moet leven. Bij de vaststelling van die termijn moet ook rekening worden gehouden met de mate van verwijtbaarheid van betrokkene, zodat de periode ook korter kan zijn.

- De commissie adviseert de rijksoverheid om ontkokerd en met een open blik met de aanpak van de schuldenproblematiek en de eigen rol daarbij aan de slag te gaan. De TSD roept de staatssecretaris van SZW op om met de ministeries van Financiën (belastingdienst), V&J (CIJB), VWS (Zvw), met UWV en SVB tot meer samenhangende afspraken en aanpak te komen.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Integraal toezicht op het sociaal domein

Het uitgangspunt van één sociaal domein heeft consequenties voor de vormgeving en integraliteit van het (inspectie)toezicht. Wie gaat precies waar over, hoe ver reikt de stelselverantwoordelijkheid van het rijk, wat betekent stelseltoezicht voor de rijksinspecties en wat is de toezichthoudende taak van de gemeente?

"Decentralisatie is een keuze. We kunnen deze ook verwerpen. Maar als we deze keuze maken, dan moeten we ook de consequenties ervan aanvaarden. Bijvoorbeeld dat we dan niet meer alle gemeenten langs één meetlat kunnen leggen. Dat we dus niet goed kunnen vergelijken en in een rangorde plaatsen. Dat er verschillen tussen gemeenten ontstaan die consequenties hebben." (Evelien Tonkens)

De samenwerkende landelijke inspecties richten zich op de vraag of zij in de praktijk kunnen zien of het stelsel werkt zoals beoogd; krijgen kwetsbare burgers de benodigde zorg en ondersteuning, is deze passend en waar nodig integraal.¹¹ De onderzoeken geven op termijn inzicht in het macroresultaat van de decentralisaties en gezamenlijke inspanningen in de uitvoering. Het is ons niet duidelijk hoe en aan de hand van welke criteria, gebaseerd op welke (landelijke) normen, deze onderzoeken plaatsvinden. De TSD is van mening dat dezelfde 'stelselvragen' – in hoeverre burgers daadwerkelijk zorg en ondersteuning van voldoende kwaliteit ontvangen – in de eerste plaats op lokaal niveau gesteld en beantwoord moeten worden. Daarbij zou het uitgangspunt voor de toetsing het (integraal) gemeentelijk kader en de gemeentelijke aansturing moeten zijn. Niet omdat dit is ingegeven door de wet, maar omdat het aansluit bij de doelstellingen van de decentralisaties. Want wanneer weet een professional, een wethouder, een gemeenteraad, een inspectie, of de juiste zorg en ondersteuning is geleverd, dat de juiste (maatschappelijke) resultaten worden behaald? En dat de beoogde kwaliteit wordt geborgd? Consequentie van de decentralisaties is dat de gemeente verantwoordelijk is om, samen met burger en professional, invulling te geven aan wat goede en passende hulp en ondersteuning is en welke (kwaliteits-) criteria daarbij horen. En daar houdt de gemeenteraad toezicht op, niet (of pas in tweede instantie) de Rijksinspecties.¹² In reactie op onze vorige rapportage heeft het kabinet te kennen gegeven de mogelijkheden van een daadwerkelijk integraal inspectietoezicht te onderzoeken. Daarin moeten volgens de TSD ook bovenstaande vraagstukken met betrekking tot de verhouding tussen toezichthoudende taken van gemeenten en rijk geadresseerd worden.

Gemeenteraad aan zet

De gemeenteraad heeft een belangrijke taak, die naar onze mening nog onvoldoende wordt ingevuld. Onder andere door het veelal ontbreken van een (goed) functionerende lokale rekenkamer, die de raad kan ondersteunen in de uitoefening van zijn controlerende taak. Met onafhankelijk onderzoek kunnen het gemeentebestuur en de raadsleden scherp worden gehouden op wat de (maatschappelijke) resultaten zijn van een integrale uitvoering. En of deze resultaten passen bij de doelstellingen. De TSD steunt dan ook uw voornemen om op korte termijn de po-

¹¹ Meerjarenvisie 2016 – 2019 van Samenwerkend Toezicht Jeugd en Toezicht Sociaal Domein

¹² Dit los van de gezamenlijke toezichttaak die Rijksinspecties en gemeentelijke inspectie hebben in het handavings- en calamiteitentoezicht.

sitie van lokale rekenkamers te versterken en de effectiviteit en efficiency van het werk van de rekenkamers te vergroten.¹³

- De TSD roept gemeenten op de lokale rekenkamer(-functie) in te richten, met een heldere opdracht, ter ondersteuning van goed toezicht in het sociaal domein.

"Toezicht produceert brave Hendrikken alsmede personen die de regels stiekem saboteren." (Herman van Gunsteren)

Om hun controlerende taak verder waar te maken is het raadzaam dat raadsleden in afstemming met het college en met inbreng van burgers en professionals een sociaal domein breed kwaliteitskader opstellen. Dit kader geeft antwoord op de kernvragen: wat zijn onze opgaven en doelstellingen, waar zitten de risico's, waar letten we op, hoe zetten we daar instrumenten op in en hoe gaan we meten en borgen? Toezicht is daarmee het sluitstuk van het organiseren van kwaliteit. Toezicht moet zich niet enkel richten op het al of niet volgen van regels, maar ook de zinvolheid van die regels op de proef durven stellen. En samen beslissen wat niet kan, waar de ondergrens ligt. We hebben in onze tweede rapportage (april 2015) de suggestie gedaan aan gemeenten het momentum te pakken en de wettelijke toezichtstaak op het gebied van de Wmo2015 te verbinden en te verbreden met de andere onderdelen van het sociale domein.

- De TSD herhaalt de oproep aan gemeenten het momentum te pakken en de wettelijke toezichtstaak op het gebied van de Wmo2015 te verbinden en te verbreden met de andere onderdelen van het sociale domein. Dit op basis van een sociaal domein breed kwaliteitskader.

"Een monitor registreert niet alleen maar grijpt ook in. Meten is niet weten, meten is ingrijpen. [...] Landelijke indicatoren en monitoren impliceren centralisering van beleid en rijden daarmee decentralisatie in de wielen." (Evelien Tonkens)

Dit alles heeft ook effect op de informatievoorziening en monitors. We pleiten niet voor aanvullende informatiestromen, maar meer dan nu moeten deze gericht zijn op maatschappelijke opbrengsten voor de burgers van een gemeente (*outcome*) en de kwaliteit ervan. Zoals eerder aangegeven, met betrokkenheid van burgers en professionals en een raad als schakel om participatieve en representatieve processen met elkaar te verbinden.

Terugblik eerdere rapportages

Casusboek Mogelijk Maken Wat Nodig Is

Bij onze vorige rapportage publiceerden we het casusboek *Mogelijk maken wat nodig is*. Daarin worden 17 casussen beschreven van het leveren van maatwerk door wijkteams. Dit als illustratie voor waar wijkteams, burgers, aanbieders mee worstelen of juist trots op zijn. Het casusboek is breed verspreid onder gemeenten, wijkteams en ons netwerk. We ontvingen veel positieve reacties. En nog steeds. Het programma Gemeenten van de Toekomst heeft opdracht gegeven enkele van onze casussen nader te analyseren waarbij de daadwerkelijke (imperfecte) hulpverlening wordt afgezet tegen hypothetische integrale maatwerkpakketten. Het onderzoek *De winst van mogelijk maken* biedt inzicht in de potentie en daarmee het belang van het benutten van de ruimte in het hele sociaal domein. Dit onderzoek is te vinden op www.gemeentenvandetoekomst.nl.

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/07/07/kamerbrief-over-actieplan-lokale-rekenkamers>.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Toekomstvisie Thuisondersteuning

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Naar aanleiding van onze eerdere adviezen heeft staatssecretaris Van Rijn de TSD gevraagd gemeenten, thuiszorgorganisaties en vakbonden te ondersteunen bij het opstellen van een toekomstgerichte werkagenda voor de thuisondersteuning. Dat is de afgelopen maanden gebeurd. Deze zomer leverden we een *Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning* op. Recent is ook de *Toekomstvisie Thuisondersteuning* gepresenteerd. De visie geeft vaart en richting aan de noodzakelijke transformatie binnen de ondersteuning thuis. Met de visie willen stakeholders bijdragen aan maatschappelijke opgaven om mensen langer thuis te laten wonen en meer werkgelegenheid te creëren aan de onderkant van de arbeidsmarkt, daar waar gemeenten een verantwoordelijkheid dragen vanuit de Participatiewet. De visie mondt uit in een werkagenda die de komende periode wordt opgepakt. Kort gezegd gaat het om: nieuwe, integrale vormen van thuisondersteuning, samenwerking met de eerstelijnszorg, perspectief voor werknemers, betaalbaarheid en een sterke eigen organisatie. De TSD heeft de staatssecretaris geadviseerd om het momentum te pakken en de uitwerking van de Toekomstvisie met urgentie en voortvarendheid ter hand te nemen en daarbij de verbinding te leggen met de eerder overeengekomen *Gezamenlijke aanpak voor een toekomstvast langdurige zorg en ondersteuning* en met de *Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning*. De TSD adviseert hier regie op te zetten en de zorgverzekeraars te betrekken. Regie kan worden georganiseerd door een gezaghebbende aanjager aan te stellen. Regie kan ook lopen via de aangekondigde Wmo-kamers (hoewel de TSD pleit voor integrale kamers sociaal domein).

Rechtmatigheid

Het baart de TSD zorgen dat een gezamenlijk idee over de wijze waarop over het transitiejaar 2015 de Wmo 2015 en de Jeugdwet op getrouwheid en rechtmatigheid wordt verantwoord, lijkt te ontbreken, laat staan dat er perspectief is hoe dat in de daaropvolgende jaren zal gaan gebeuren. De TSD heeft hier al eerder op gewezen. Het is jammer dat de kans nu reëel is dat een groot aantal gemeenten onnodig geen goedkeurende verklaring zal krijgen, waardoor op onjuiste gronden het beeld zal worden gecreëerd dat de decentralisaties ongecontroleerd en onbeheerst verlopen. Dat is vooral jammer omdat de TSD constateert dat de kans groot is dat dit te maken heeft met de kwaliteit van informatie en gegevens die het Rijk en de (zorg)instellingen in het verleden hebben aangeleverd. Hier geldt onherroepelijk het principe "garbage in, garbage out". Nog los van het feit dat in deze beginfase van transformatie een bovenmatig en acuut accent op rechtmatigheid zwaarder kan gaan wegen dan het doelmatig handelen van de professional. Dit kan een averechts effect geven op de wijze waarop wijkteams ruimte kunnen en durven nemen om cliëntvragen met kwaliteit en efficiënt op te lossen en op gemeenteraden om deze ruimte te durven geven. Dit alles had niet hoeven. We hebben er al eerder op gewezen dat het verstandig is dat contractpartijen op lokaal niveau op zoek gaan naar passende en realistische oplossingen. En dat kan. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van de model-oplegger rechtmatigheid die april 2015 al door de VNG, het ministerie van VWS, de Nederlandse Brancheorganisatie van Accountants (NBA) en zorgbranches is ontwikkeld. De TSD heeft december jl. aan u laten weten er geen vertrouwen in te hebben dat landelijk overleg tussen gemeenten, rijk en de NBA resultaten op gaat leveren die de decentralisaties zullen ondersteunen. De TSD ondersteunt de oproep van de VNG¹⁴ om lokaal het gesprek aan te gaan.

¹⁴ Advies VNG in ledenbrief van 21 december jl.

"Het behoeft geen betoog dat juist [...] relationele en morele waarden van persoonlijke aandacht, moeilijk zijn uit te drukken in meetbare output. Daar wringen de waarden die vanuit de leefwereld belangrijk zijn met het systeem: als het professionele handelen wordt afgemeten aan kwantificeerbare parameters dan dreigen juist de meer complexe, relationele en morele en innovatieve aspecten "vergeten" te worden". (Tineke Abma)

Datum
25 Februari 2016
Kenmerk
TSD-16-001

We zien dat een aantal gemeenten achterblijft met het aanpassen van de inrichting van hun bedrijfsvoering. Ook dat baart zorgen. De TSD acht het van belang dat op een transparante wijze verantwoording wordt afgelegd aan de gemeenteraad en ziet dat als een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de decentralisaties. Gelet op deze situatie en gegeven de opdrachtgeversrol van de gemeenteraad en ervan uitgaande dat de gemeenteraad wil weten of het gemeentebestuur "binnen de mogelijkheden" in control is, adviseert de TSD gemeenten om met hun accountant in gesprek te gaan over de opzet en inrichting van informatie- en controleprocessen. Waar deze processen afhankelijk zijn van informatie van aanbieders of de rijksoverheid (SVB) kan de accountant de risico's en ervaringen rapporteren. Dit biedt aanknopingspunten voor verbetering van de interne processen in het volgende jaar. Ook kan worden besproken de werking van het systeem (nog) niet mee te wegen in haar oordeel en daar dus de goedkeurende verklaring niet afhankelijk van te maken. De accountant kan natuurlijk wel adviseren hoe het functioneren te verbeteren. Voor de controle van de jaarrekening benadrukt de TSD het belang van het zodanig inregelen van de beheersorganisatie voor 2016 en 2017 dat het de integrale vormgeving van het sociaal domein ondersteunt. De TSD is van mening dat gemeenten verantwoording moeten afleggen over beleid én over de uitvoering van dat beleid, ook in het sociaal domein. Die verantwoordingsplicht moet het beleid ten dienste staan en niet tegenwerken.

Zorg voor jeugd

De TSD vroeg al in voorgaande rapportages aandacht voor de stroeve relatie tussen gemeenten en Jeugd GGZ instellingen. De Transitieautoriteit Jeugd (TAJ) speelt hier, en over het brede veld van de jeugdhulp, een positieve rol. De TAJ ondersteunt bij het komen tot inkoopafspraken en voorkomt dat functies verdwijnen. We hebben in onze vorige rapportage geconstateerd dat een gebrek aan samenwerking er voor zorgt dat er geen ruimte ontstaat voor innovatie en dat complexe administratieve regels blijven bestaan. Tevens hebben wij de zorg uitgesproken dat gespecialiseerde (jeugd)instellingen ten gevolge van niet-bedoelde effecten van de decentralisaties financieel in een gevarenzone dreigen te raken. Dit alles baart de TSD grote zorgen. Wij hebben begrepen dat in VNG-verband een aantal gemeenten samen met aanbieders en de TAJ nu aan de slag gaat om deze problematiek het hoofd te bieden. De TSD zal in de komende maanden nader onderzoeken of het proces van innovatie binnen de Jeugd-GGZ nu daadwerkelijk op gang komt en of de continuïteit van zorg afdoende is geborgd. Over de resultaten zullen we in onze volgende rapportage berichten.

Ten slotte

"Hoe ingrijpend deze omwenteling is, zal niet iedereen direct duidelijk zijn. Zoals ik het zelf begrijp, zal het een ingrijpende cultuurverandering vereisen in overheidsland om haar te realiseren. Ambtenaren zullen anders hun werk gaan doen. Ze zullen bijvoorbeeld minder op kwantiteiten en meer op kwaliteiten moeten sturen." (Arjo Klamer)

In onze tweede rapportage kondigde de TSD aan om samen met het programma Gemeenten van de Toekomst en de VNG te bezien hoe de omslag binnen het ambtelijk apparaat verloopt. Dit vanuit het besef dat het een andere attitude vraagt van mensen om tot daadwerkelijke vernieuwing te komen. Niet alleen binnen wijkteams, maar ook bij inkoopers, accountants, bestuurders etc. Het gaat om ver-

andering in de hele organisatie; niet alleen aan de randen, maar tot in de kern ervan. Daar zijn tempo en massa voor nodig. Het beeld dat is ontstaan na een bescheiden gezamenlijke inventarisatie is divers. Urgentie en richting zijn sterk afhankelijk van lokale keuzes. Helder is wel dat overall aandacht is voor de zoektocht naar 'het nieuwe normaal', naar nieuwe werkwijzen - zowel bij gemeenten als bij kennisinstituten en onderwijsinstellingen - en dat andere competenties belangrijker worden, zoals: procesmanagement, een brede blik, inlevingsvermogen, onderhandelingsvaardigheden, maar ook inhoudelijke kennis. De boodschap die werd afgegeven was dat er tijd, rust en vertrouwen nodig zijn om toe te groeien naar de nieuwe attitude. "Scharrelruimte", noemt Tineke Abma dat.

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

"De vraag is welk soort gedrag voor een bureaucraat in tijden van transitie een onvoorwaardelijke eigenwaarde heeft. [...] Laat ik dan maar hopen dat die bureaucraat in ieder geval gegrepen is door het inzicht dat hij of zij in het middelpunt staat van vele tegenstrijdige belangen en waarden en dat in hoge mate de interactie tussen burgers en overheid bepaalt. Conflictueus en complex is de wereld waarin hij of zij navigeert. Een wat al te slappe conclusie misschien, maar machtswoorden en andere simplismen helpen bij complexe transitie niets." (René ten Bos)

- De TSD roept op om ook op rijksniveau meer aandacht te organiseren voor de consequenties van de decentralisaties voor 'het nieuwe normaal' bij departementen.

Dit is de vierde rapportage van de TSD. De boodschap is; er is één sociaal domein. Dat moeten we integraal benutten zodat de maatschappelijke opgave centraal kan staan. Aan de hand van thema's als de relatie burger - overheid, participatie, toezicht en schulden hebben we aangetoond dat dat nog niet vanzelfsprekend is.

Komende zomer verschijnt onze vijfde en laatste rapportage. Daarin onder meer aandacht voor de verbinding tussen de decentralisaties en Passend Onderwijs. In september wordt de TSD ontbonden. Dan is de transformatie nog niet afgelopen natuurlijk. Wie bewaakt dan dat éne sociale domein? Evelien Tonkens heeft het in haar essay over een visitatiecommissie, een soort pottenkijkers *die met een onafhankelijke, open, frisse maar geïnformeerde blik vanzelfsprekendheden ter discussie kunnen stellen, blinde vlekken en opvallende successen kunnen opsporen waarover dan een levendige discussie kan ontstaan. Levendig omdat hun verhaal daarover het uitgangspunt is en niet vergelijkende getallen waar betrokkenen zelf vaak moeilijk achter kunnen kijken en dus ook moeilijk zinvol in gesprek over kunnen gaan.* De TSD is de afgelopen periode als een voorloper van een dergelijke visitatiecommissie het land in geweest (velen kwamen ook bij ons op visite, moet worden gezegd). Hoe dan ook, het idee van het organiseren van een visitatiecommissie als follow up van de TSD is de moeite waard om verder uit te werken. Want een integrale pottenkijker blijft voorlopig nodig. Een platform waar samenhang wordt bewaakt en waar inspiratie kan worden opgedaan.

Hoogachtend,

Han Noten
Voorzitter Transitiecommissie Sociaal Domein

Overzicht actiepunten / vragen TSD vierde rapportage:

Relatie tussen burger en overheid

- De TSD vraagt om in de kabinetsreactie te beschrijven welke inzichten (en twijfels) in de ogen van het kabinet uit de essays naar voren zijn gekomen.

Datum

25 Februari 2016

Kenmerk

TSD-16-001

Burgerbetrokkenheid

- De TSD adviseert gemeenten aan iedereen helderheid te bieden welke (juridische) spelregels gelden bij de toekenning van zorg en ondersteuning.
- De TSD roept gemeenten op om onafhankelijke en breed inzetbare cliëntondersteuning beschikbaar te stellen voor iedereen, maar in het bijzonder voor kwetsbare burgers. En vraagt gemeenten én zorgkantoren om hierin samen te werken.
- De TSD adviseert gemeenten om te investeren in het behoud van specialistische kennis om kwetsbare burgers te (her)kennen en te ondersteunen.

Participatie

- De TSD adviseert om het domein werk en inkomen te borgen binnen de lokale integrale aanpak van de decentralisaties.
- De TSD spoort gemeenten aan meer gebruik te maken van de uitzonderingsbepalingen die op basis van de Participatiewet mogelijk zijn.
- De TSD adviseert naar het opgebouwde systeem rond participatie te blijven kijken vanuit het oogpunt van dat ene sociaal domein, het instrument doelgroepenregister naar de achterkant te verplaatsen en publiek-private samenwerking actief te stimuleren.

Schulden

- De TSD roept gemeenten op om de schuldenproblematiek nader te bezien in het kader van één sociaal domein en de transformatie. Dan gaat het om deskundigheid binnen integrale teams, toegang tot de tweede lijn, de link-re-integratie en het goede voorbeeld geven bij het kwijtschelden van schulden.
- De TSD verzoekt het ministerie van SZW initiatief te nemen om een landelijk systeem van vroegsignalering te ontwikkelen.
- De TSD adviseert gemeenten bij het vormgeven van de schuldhulp na te gaan of er onzichtbare drempels of onlogische belemmeringen in regels zijn opgenomen waardoor groepen mensen worden uitgesloten.
- De commissie adviseert de rijksoverheid om ontkokerd en met een open blik met de aanpak van de schuldenproblematiek en de eigen rol daarbij aan de slag te gaan. De TSD roept de staatssecretaris van SZW op om met de ministeries van Financiën (belastingdienst), V&J (CIJB), VWS (Zvw) en met UWV en SVB tot meer samenhangende afspraken en aanpak te komen.

Integraal toezicht op het sociaal domein

- De TSD roept gemeenten op de lokale rekenkamer(-functie) in te richten, met een heldere opdracht, ter ondersteuning van goed toezicht in het sociaal domein.
- De TSD herhaalt de oproep aan gemeenten het momentum te pakken en de wettelijke toezichtstaak op het gebied van de Wmo2015 te verbinden en te verbreden met de andere onderdelen van het sociale domein. Dit op basis van een sociaal domein breed kwaliteitskader.

Omdenken

- De TSD roept op om ook op rijksniveau meer aandacht te organiseren voor de consequenties van de decentralisaties voor 'het nieuwe normaal' bij departementen.

BIJLAGE

Overzicht gesprekspartners leden TSD¹⁵

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

• Mevrouw A. van der Aa	Gemeente Boxtel
• De heer F. van Abbema	Zelfstandig adviseur
• Mevrouw T. Abma	VU Medisch Centrum
• De heer J. Akse	Vereniging van Drentse Gemeenten
• Mevrouw S. Alders	Gemeente Zeist
• Mevrouw T. van Altena	Divosa
• Mevrouw R. van Altena	Gemeente Zaanstad
• Mevrouw T. Ariaans	Gemeente Nijmegen
• Mevrouw S. van Arum	Movisie
• De heer J. Backers	Gemeente Emmen
• Mevrouw K. Bax	Stichting WIJindhoven
• De heer M. van de Beek	Gemeente Leeuwarden
• Mevrouw A. van Beek	MO groep
• De heer R. Beijnsberger	Gemeente Eindhoven
• Mevrouw L. Belonje	USG People
• De heer T. Berben	Gemeente Apeldoorn
• De heer M. van den Berg	Tzorg
• Mevrouw J. van den Berg	Stichting WIJindhoven
• Mevrouw P. Bieringa	BNG Bank
• Mevrouw J. van Bilt	Gemeente Hoorn
• De heer C. Blaauw	Gemeente Groningen
• Mevrouw T. de Bloois	Gemeente Delft
• De heer P. Blokhuis	Gemeente Apeldoorn

¹⁵ Vertegenwoordigers van departementen, VNG, IHLZ en TAJ zijn hierin niet opgenomen, evenals personen/organisaties die het secretariaat van de TSD heeft gesproken.

• De heer H. de Boer	Coöperatie Amaryllis	
• De heer M. Boersma	UWV	Datum 25 Februari 2016
• Mevrouw L. Boerwinkel	ANBO	Kenmerk TSD-16-001
• De heer B. van Boggelen	De Normaalste Zaak	
• De heer M. Boogers	Universiteit Twente	
• De heer L. van Borssum Waalkes	Roads	
• De heer J. van den Bos	Inspectieraad	
• De heer R. Bos	Coöperatie Publieke Versnellers	
• De heer R. ten Bos	Radboud Universiteit	
• De heer T. Bosma	Rekenkamer Den Haag	
• De heer E. Brinkman	Eerste Kamer	
• Mevrouw A. Broeders	Stichting WIJJeindhoven	
• De heer J. Broumels	Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING)	
• Mevrouw P. van der Brug	UWV	
• Mevrouw E. de Bruin	Gemeente Leeuwarden	
• De heer S. Bruinsma	Gemeente Leeuwarden	
• Mevrouw H. Buijze	Inspectie voor de Gezondheidszorg	
• De heer E. van der Burg	Gemeente Amsterdam	
• De heer M. van de Burgh		
• Mevrouw R. van Cadsand	Gemeente Utrecht	
• De heer F. Candel	Intermetzo	
• De heer S. Cate	Philadelphia	
• De heer P. de la Chambre	's Heeren Loo	
• Mevrouw L. Claessen	Inspectie voor de Gezondheidszorg	
• De heer M. da Costa	Koepel Wmo-raden	
• Mevrouw D. Curfs	Stroomopwaarts	
• De heer S. Czyzewski	Antes	

- De heer N. Dam Bureau HHM
- Mevrouw E. Damen Stichting WIJeindhoven
- Mevrouw E. Dansen Gemeente Gorinchem
- Mevrouw D. Delhooven Stichting WIJeindhoven
- De heer S. Depla Gemeente Eindhoven
- De heer M. Depla Hiemstra en De Vries
- Mevrouw E. Deursen Samenwerkend Toezicht Jeugd/Sociaal Domein
- De heer J. Deuten Zelfstandig adviseur
- Mevrouw H. van Diermen Spirit jeugd- en opvoedhulp
- Mevrouw C. van Dijk Stichting Toeterjoepies
- De heer P. Dijkema Gemeente Amersfoort
- De heer M. Dullaert Kinderombudsman
- De heer M. van Eck ActiZ
- De heer B. Eigeman Programmaleider Betrouwbare Publieke Gezondheid
- De heer J. Eigeman Zelfstandig adviseur
- De heer A. Ekhart Gemeente Leeuwarden
- Mevrouw H. Engels Gemeente Deventer
- De heer H. Engels Eerste Kamer
- De heer C. van Eykelenburg BNG Bank
- De heer A. Faro Gemeente Gorinchem
- De heer F. Fleurke Vrije Universiteit
- De heer M. Fluitman Gemeente Zeist
- De heer J. Fraanje Gemeente Boxtel
- De heer H. Freije Gemeente Gorinchem
- De heer B. Frings Gemeente Nijmegen
- De heer G. Frische Gemeente Echt-Susteren
- Mevrouw H. Garmouhi Buurt M/V

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

- De heer L. Gebben
Gemeente Barendrecht
(voorheen)
- Mevrouw J. Geel
GGZ Nederland
- De heer T. Gelissen
Gemeente Brunssum
- De heer K. Gerber
Gemeente Amersfoort
- De heer R. van der Geuns
Hogeschool van Amsterdam
- Mevrouw M. Geurts
Facilicom
- De heer M. Gielen
IBN
- De heer D. Giltay Veth
DGV Creatieve Impulsen BV
- De heer J. van Gorp
Dock4
- Mevrouw C. Graafland
Gemeente Zeist
- De heer T. Groeliker
Gemeente Nijmegen
- De heer G. Groeneveld
Bizob
- De heer R. de Groot
Gemeente De Wolden
- De heer H. van Gunsteren
Universiteit Leiden
- Mevrouw M. Haaght
Gemeente Breda
- Mevrouw L. den Haan
ANBO
- De heer J. Haenen
Gemeente Eindhoven
- De heer A. Hartman
Gemeente Schiedam
- De heer R. Hartogh Heys
Gemeente Deventer
- Mevrouw T. Heeren
GGZ Centraal
- Mevrouw M. Hempenius
Ieder(In)
- De heer A. Hendrikse
Zelfstandig adviseur
- De heer D. Hettinga
Reik
- De heer A. Hiemstra
Gemeente Hoogeveen
- De heer P. Hilhorst
Publicist / ondernemer
- Mevrouw M. van den Hoed
Sociaal Domein Friesland
- De heer J. Hoenderkamp
Gemeente Eindhoven

Datum
25 Februari 2016
Kenmerk
TSD-16-001

- Mevrouw S. van Hof
  - De heer B. Holman
  - Mevrouw C. van Hooff
  - Mevrouw J. Hooi
  - Mevrouw I. Hooijschuur
  - Mevrouw M. ten Hoonte
  - De heer W. Hoven
  - Mevrouw A. Huisman
  - De heer H. Hylkema
  - De heer W. van Ittersum
  - De heer S. Jansen
  - De heer E. Jansen
  - De heer H. Jansen van Galen
  - De heer E. Janssen
  - Mevrouw L. Jansz
  - Mevrouw A. de Jong
  - De heer J. de Jonge
  - De heer H. de Jonge
  - De heer L. Jongen
  - De heer S. Jongepier
  - Mevrouw M. Jongerius
  - De heer E. Jongsmā
  - De heer Z. Jongstra
  - Mevrouw N. Jonkers
  - Mevrouw N. Jungmann
  - De heer W. Juurlink
  - De heer H. Kamps
  - Mevrouw K. Kervezee
- Gemeente Eindhoven
Koepel Wmo-raden
Vanuit Autisme bekeken
Stichting MaDi Amsterdam Zuidoost en Diemen
Gemeente Amersfoort
Randstad Groep
Significant
Wijkteam Groenord Schiedam
Dr. A Van Voorthuysenschool
Gemeente Utrecht
Gemeente Zeist
Hogeschool Arnhem Nijmegen
Lasenberg
UWV
Gemeente Zeist
Kinderombudsman
Gemeente Vlissingen
Gemeente Rotterdam
Gemeente Kerkrade
Gemeente Middelburg
Gemeente Utrecht
Algemene Rekenkamer
TSN
MEE Nederland (voorheen)
Hogeschool Utrecht
Alliade
Jeugdzorg Nederland
Commissie innovatie zorgberoepen

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

- Mevrouw H. Kiewiet
  - De heer A. Klamer
  - De heer J. Kleijburg
  - De heer S. Klein
  - De heer J. Klienbannink
  - Mevrouw J. de Kock
  - De heer J. Kolkman
  - De heer W. Kooistra
  - Mevrouw L. van der Kooij
  - Mevrouw E. van Kooten
  - De heer M. Kop
  - Mevrouw H. Koper
  - De heer H. Kouwenhoven
  - Mevrouw I. Kramp
  - Mevrouw C. Kroezen
  - De heer M. de Krosse
  - De heer H. van der Laan
  - De heer L. Lablans
  - Mevrouw B. Lahuis
  - De heer H. Lammens
  - De heer R. Lampe
  - De heer J. van der Lans
  - Mevrouw M. van Leeuwen
  - De heer W. van Leeuwen
  - Mevrouw G. Leijenhorst
- en opleidingen
- Gemeente Amersfoort
  - Gemeente Hilversum / Erasmus Universiteit
  - Gemeente Almere
  - Gemeente Amsterdam
  - Gemeente Súdwest-Fryslân
  - NVVK
  - Gemeente Deventer
  - Gemeente Opsterland
  - Gemeente Haarlem
  - Gemeente Rotterdam
  - Aanjaagteam Langer zelfstandig wonen
  - P31
  - Cordaan
  - Amerpoort
  - Gemeente Amsterdam
  - CIZ
  - Gemeente Noordenveld
  - CNV
  - Karakter Kinder- en Jeugd-psychiatrie
  - Dr. A Van Voorthuysenschool
  - Publicist / ondernemer
  - Gemeente Zoetermeer
  - Gemeente Utrecht
  - Gemeente Zeist

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Transitiecommissie Sociaal Domein

- Mevrouw L. van der Lek Buurt m/v
- De heer R. Liefers Sociaal Domein Friesland
- De heer L. Loon Ondernemer
- Mevrouw K. Louwes Berenschot
- Mevrouw L. Lubberman BMC
- De heer L. Manders Samenlevingswerk / De Zuiderling
- Mevrouw J. Manshanden Gemeente Utrecht
- Mevrouw L. van Meeteren Hilverzorg
- Mevrouw J. Menting Stichting WIJindhoven
- Mevrouw P. Meurs Raad voor Volksgezondheid en Samenleving / Erasmus Universiteit
- Mevrouw M. Middendorp Gemeente Alphen aan den Rijn
- Mevrouw Y. Mierlo Movisie
- Mevrouw A. Mikulic Deloitte
- De heer L. Mulder Basix Productions
- De heer J. Muller Stichting Arkin
- De heer H. de Neef IQ coaches
- Mevrouw E. Nicolai Reik
- De heer G. van Nijendaal Raad voor de financiële verhoudingen
- Mevrouw I. Nooijen Gemeente Dalfsen
- De heer M. Norder Aanjaagteam Langer zelfstandig wonen
- De heer J. van den Oever Fundis
- De heer A. Ogink KPMG Plexus
- De heer J. Olthof Gemeente Zaanstad
- De heer J. Onland Gemeente Eindhoven
- De heer T. van Oosterhout Zelfstandig onderzoeker en adviseur
- Mevrouw M. van Oostveen Gemeente Deventer

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Transitiecommissie Sociaal Domein

- De heer M. van Oosterhout
Gemeente Drimmelen
- Mevrouw B. den Outer
JB Lorenz
- De heer R. Paas
Divosa
- De heer F. Paling
UWV
- Mevrouw M. Pauwels
Gemeente De Wolden
- De heer B. Peek
Stichting De Grasboom
- Mevrouw M. Peltenburg
Secretaris/Adviseur netwerk
directeuren sociaal domein
- De heer P. Pennekamp
Inspectieraad
- Mevrouw P. Pistor
Gemeente Eindhoven
- De heer R. Poortstra
SWV V(S)O Eemland
- De heer P. Poortvliet
Gemeente Vlissingen
- De heer K. Putters
Sociaal Cultureel Planbureau
- De heer W. de Ridder
Universiteit Twente
- Mevrouw C. Rijdsdijk
CuraMare Middelharnis
- Mevrouw S. Roijmans
Stichting WIJ Eindhoven
- Mevrouw S. Rojer
Incluzio
- De heer J. Samsen
Gemeente Utrecht
- Mevrouw J. Santema
Gemeente Súdwest-Fryslân
- Mevrouw A. Schipaanboord
ANBO
- Mevrouw L. Scholten
Gemeente Eindhoven
- Mevrouw M. Schonewille
Vilans
- De heer G. Schonfeld
Gemeente Boxtel
- Mevrouw R. Schoorl
Movisie
- De heer R. van der Schoot
Vilans
- Mevrouw J. Schrijver
Documentair fotograaf
- Mevrouw J. de Schutter
Tzorg
- De heer K. Schuyt
Universiteit van Amsterdam

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Transitiecommissie Sociaal Domein

- De heer M. Smeding
  - De heer A. Smit
  - De heer E. Smit
  - Mevrouw M. Smitsmans-Burhenne
  - Mevrouw I. Soffer
  - De heer J. Spithoven
  - Mevrouw W. Springeling
  - Mevrouw M. Spruitenburg
  - Mevrouw M. Stadlander
  - De heer H. Steege
  - De heer M. van der Steen
  - Mevrouw A. Steenbakkers
  - De heer G. Sterkenburg
  - Mevrouw A. Steverink
  - De heer K. Stoter
  - Mevrouw S. Strijk
  - De heer D. Stuurman
  - De heer E. van Summeren
  - Mevrouw S. Swinkels
  - De heer J. Telgen
  - De heer T. Thissen
  - De heer T. Tom
  - Mevrouw E. Tonkens
  - De heer W. Touw
  - De heer R. den Uyl
  - De heer M. van der Vaart
  - De heer A. Vader
- Wijkteam Nieuwland Schiedam
- Gemeente Assen
- Emmaschool Amersfoort
- Gemeente Roermond
- Ieder(In)
- Gemeente Gorinchem
- Porthos
- Emmaschool Amersfoort
- Gemeente 's-Hertogenbosch
- NSOB / Erasmus Universiteit
- Buurt m/v
- Gemeente Almelo
- Gemeente Boxtel
- Verian
- Gemeente Amersfoort
- Gemeente Eindhoven / (voorheen) Gemeente Zaanstad
- Veghsel groep
- Gemeente Eindhoven
- Universiteit Twente
- UWV WERKbedrijf
- Gemeente Utrecht
- Universiteit voor Humanistiek
- KPMG Plexus
- Radar
- Gemeente Zeist
- Gemeente Vlissingen

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Transitiecommissie Sociaal Domein

- Mevrouw L. Valk 's Heerenloo
- De heer J. Varkevisser Gemeente Zeist
- De heer J. Veen ANBO
- Mevrouw M. Vennevertloo Algemene Rekenkamer
- De heer A. Verbakel Gemeente Eindhoven
- Mevrouw A. Verblakt Gemeente Sittard-Geleen
- Mevrouw N. Verdonk Samenwerkend Toezicht Jeugd/
Sociaal Domein
- Mevrouw H. Verhoef Gemeente Gorinchem
- De heer J. Verhoeven Startfoundation
- De heer A. Visser Algemene Rekenkamer
- De heer P. de Visser Includio
- Mevrouw H. Vlieg Gemeente Assen
- De heer G. van der Vlies Gemeente Hendrik Ido
Ambacht
- Mevrouw A. van Vliet Gemeente Gooise Meren / Raad voor het
Openbaar Bestuur
- Mevrouw M. Voogt Gemeente Almelo
- De heer G. Vos Gemeente Hoogeveen
- De heer J. de Vries MEE Nederland (voorheen)
- De heer R. van Vugt Deloitte
- Mevrouw M. Wagenmakers Vereniging van Friese gemeenten
- De heer J. Wallage Raad voor het Openbaar Bestuur
- De heer S. van de Weerd Gemeente Rotterdam
- De heer J. Weggemans Gemeente Enschede
- De heer P. Welman Gemeente Enschede
- De heer P. Wesdorp What Works BV
- De heer N. van Wijk Gemeente Rotterdam
- De heer A. Willems Gemeente Maastricht

Datum
25 Februari 2016

Kenmerk
TSD-16-001

Transitiecommissie Sociaal Domein

- De heer J. Wisse
- De heer A. Witlak
- De heer E. Wobben
- De heer T. van Yperen
- Mevrouw K. Zeeman
- De heer O. Zengin
- De heer D. Zijlmans
- De heer J. Zoetendal
- Mevrouw J. Zonneveld
- De heer P. van Zutphen
- De heer R. Zwart

Gemeente Vlissingen

Kafbrigade

Gemeente Amersfoort

Nederlands Jeugdinstituut

Stichting Humanitas

Wijkteam Groenord Schiedam

EY

Gemeente Heerenveen

Ondernemer

Gemeente Heerlen

Verian

Datum

25 Februari 2016

Kenmerk

TSD-16-001